

Збаразька централізована бібліотечна система
методично – бібліографічний відділ

*Серія: «Широкий світ
малої батьківщини»*

**"Село моє, для мене ти єдине,
для мене ти найкраще на землі"**

(З історії населеного пункту Збаражчини
села Старий Вишнівець)

м. Збараж
2011 рік

*«Хто не має свого минулого, той
не вартий свого майбутнього»*

М. Рильський

Ідуть роки, проходить життя, підростають нові покоління, які творять і творитимуть майбутнє краю, неньки – України.

Однією з характерних рис життя сучасного суспільства є звернення до своїх коренів, інтерес до вивчення історії рідного краю. Відомо, що вивчення історії кожного народу починається з вивчення історії свого роду, оселі, вулиці, села чи міста. В кожного з нас є на землі такі куточки, куди і в дні радості, і в дні смутку тягнешся за краплиною цілющої води з рідного джерела, за силою з батьківської оселі.

При написанні історії взято факти із розповідей односельчан, використано матеріали з книг, енциклопедій краєзнавчого характеру.

Пошуково-дослідницька робота:

Н. Заблоцької, завідувачки
бібліотеки-філії села Старий
Вишнівець.

Редактор:

Т. Кульпа, завідувачка методично-
бібліографічного відділу ЦБС.

Комп'ютерний набір:

М. Бондар.

Відповідальна за випуск:

О. Бойко, директор ЦБС.

*«Мінялися епохи, покоління,
Лиш не мінялося воно –
В своїй красі завжди нетлінне
Моє заміряне село...»*

П. Перебийніс

На правому березі річки Горинь, на віддалі 50-ти кілометрів від Тернополя, в мальовничій місцевості розташоване село Старий Вишівець.

Територія села досить рано була заселена людьми про це свідчать археологічні знахідки, знайдені на берегах річки Горинь. Серед них кремінні сокири, мотики, скребки та наконечники списів, Оригінальною знахідкою є кам'яний плуг, який свідчить про те, що місцеві племена з давніх часів займались землеробством.

В кінці XIV століття Сіверський князь Дмитро Корибут одержав від великого князя Литовського Кременеччину та Збаражчину. Поскільки місцевість Вишнівця йому сподобалась своїми височинами та чарівною красою природи, то він вибрав поселення, яке тоді вже носило теперішню назву, місцем свого перебування. В 1395 році було побудовано замок на території села Старий Вишівець. Льохи та підземні ходи цього замку

збереглись і до сьогоднішнього дня. Пізніше Вишівець згадується в Акті від 09. УІ. 1463 року за яким брати Василь, Семен і Солтан поділили між собою князівське володіння. Князеві Солтану дістались села Старий Вишівець, Бутин і Решнівка.

В 1494 році на Вишівець напали татари, зруйнували фортецю, а населення забрали в полон. Незабаром фортецю було відбудовано.

В 1592 році татарський хан Менглі-Гірей з великим військом напав на Волинь, грабуючи та нищачи все на своєму шляху. Під Вишівцем його 26-ти тисячна армія була розбита армією, якою командував князь Константин Острозький. Після цього розгрому татарські орди довго не наслідувались підходити до Вишнівця. Вишівець дедалі розростався і перетворився в резиденцію князів Вишневецьких, які підтримувались російської орієнтації, підтримували православ'я, хоч і нещадно експлуатували українських селян. Так було до середини XVI століття. В середині XVI століття польські феодали посилюють гноблення, використовуючи для цього католицьку церкву. Князі Вишневецькі переходять на сторону Ватікану, окатоличились, ополячились. Перебуваючи на службі у польських королів, князі Вишневецькі беруть участь у відкритих і замаскованих авантюрах польського уряду проти Русі. Вони були активними організаторами походів Лжедмитрія на Москву.

Особливою жорстокістю відзначився князь Ієремія Вишневецький. Панщина досягла шість днів на тиждень. Крім того кріпаки виконували і інші роботи – відбудовували і лагодили греблі, чесали і прядли вовну і т. ін. З метою ополячення та окатоличення селян у Вишнівці почалось будівництво великого костелу для монахів ордену «Кармелітів босих». Політика грубого насильства і грабежу, жорстокої експлуатації та розорення викликали чим раз все більше незадоволення народних мас проти гніту панської Польщі і, зокрема, князів Вишневецьких. Тому в самому Вишнівці відбуваються виступи селян проти Ієремії Вишневецького. В

період визвольної війни на Україні в 1648-1654 роках під проводом Богдана Хмельницького селяни села Старий Вишівець з радістю приєдналися до своїх визволителів.

В 1648 році Богдан Хмельницький привів свої війська на Західну Україну. Загони Максима Кривоноса взяли Кременець, а повсталі селяни Вишнівця та його околиць знищили католицький монастир Кармелітів. Після возз'єднання України з Росією Правобережна Україна залишилася під владою Польщі. Жорстоко розправлялися князі вишневецькі з жителями Старого Вишнівця та навколишніх сіл, які приймали участь у визвольній війні.

Південноукраїнські землі знову залишилися без захисту від нападу турків і татар. В 1666 р. татари прийшли в околиці Вишнівця і захопили в полон багато людей. В 1672 році знову відбувся напад татар на Вишівець. Населення Старого Вишнівця під керівництвом коменданта Бурковського зробило відчайдушну спробу захистити село, але через зраду лихварів, Вишівець був взятий татарами, а замок-фортеця в селі Старий Вишівець був остаточно зруйнований.

У 1754 році власником Вишнівця став Ян Кароль Мнішек

В 1798 році – Міхал Єжи Мнішек, з 1806 – Кароль Філіп Мнішек. З 1846 року володарями Вишнівця стали сини Кароля Філіпа Мнішека Андрій та єжи. Вишівець дістався Андрію, який у 1852 році продає його грузинській княгині Абамолек.

У 1738 році князь М. Сервацій збудував у Старому Вишнівці на правому боці Горині ансамбль костюлу Святого Станіслава з огорожею та дзвіницею. Побудований він у стилі раннього класицизму.

За часів радянської влади тут знаходився зерновий склад, приміщення стало занедбаним і руйнувалося. На даний час частково збереглися стіни костелу та дерев'яне розп'яття, яке знаходиться на зовнішній стороні фасаду.

В 1845 році почав будуватись Храм Різдва Пресвятої Богородиці коштом Яна Мнішика на місці старого храму. Будівництво тривало впродовж 24-х років і в 1869 році будівництво було

повністю закінчено. Храм був постійно діючий і за часів більшовицької влади завдячуючи зусиллям громадян храм закритим не був.

Ремонти внутрішній та зовнішній проводились на пожертви парафіян, але капітальні ремонти не проводились.

Покриття (дах) куполи є ще із того металу, що був покритий з самого початку будівництва.

В храмі знаходиться ікона Божої Матері «Млекопитательниця», яка нараховує більш як 200 років, з волі Божої ікона оновила. Також ікони іконостасу та бічні ікони мають історичну та художню цінності.

Храм Різдва Пресвятої Богородиці є храмом Збарзького Благочинну.

В 1846 році у Вишнівець завітав великий український поет Тарас Григорович Шевченко.

В кінці XIX ст. у Вишнівці розвиваються різні ремесла і торгівля. Ремісники – кустарі виготовляли велику кількість кожухів, чобіт, швейних виробів і виробів з вовни – все це продавалося на вишнівецьких ярмарках, які славилися на цілий Кременецький повіт і за його межами. На надзвичайно низькому рівні стояла освіта і культура на селі. На весь Вишнівець існувало одне народне училище в якому навчалося 59 учнів. На утримання його царський уряд відпускав лише 228 карбованців на рік. Училище знаходилося в сільській хаті, а працював там лише один учитель – Олексій Іванович Терніков.

Події початку ХХ ст. торкнулися і села Старий Вишнівець. Серед населення появлялась газета «Іскра», де саме Вишнівець лежав на шляху переправи її із - за кордону.

В роки першої російської революції (1903-1904 рр.) селянський рух охопив і вишнівецьку волость, а в 1916 році, коли відбувалася перша світова війна, Вишнівець став прифронтовим селом. Штаб 25 армії розташувався у Вишнівецькому палаці, де були склади зброї і воєнного спорядження. Через Вишнівець йшло поповнення частинами військ прилеглого участку фронту. Отож коли відбувалася лютнева буржуазна революція, а потім і Жовтнева Соціалістична революція, то від поведінки російських солдат залежали всі революційні виступи у Вишнівецькій волості, яких було дуже багато. Так 2 грудня 1917 року солдати Карачівського полку разом розгромили маєтки княгині Грохольської.

Звістку про перемогу радянської влади в Петрограді солдати, розташовані в Старому Вишнівці, зустріли урочисто і святково. Велика колона під червоними прапорами і транспарантами «Вся влада радам!» рушили від замку по вулицях до Старого Вишнівця і назад до подвір'я Вишнівецького замку. Співали „Варшав'янку” та інші пісні революційного змісту. Відбувся мітинг. Ораторами були жителі Нового і Старого Вишнівця – Свідерський Федір, Кухта Григорій та інші. Почалися масові виступи проти поміщиків та спроби захопити поміщицьку землю.

У березні 1918 року у Вишнівці створюється підпільна більшовицька група на чолі з Любою Рубіною. В склад керівництва цією групою входили жителі села Старий Вишнівець Кухта Григорій, Сікорський Василь та Соболев Л. Ця група продовжувала боротьбу і після окупації Вишнівця австрійською армією.

В кінці 1919 року Таращанський полк визволив Вишнівець. В Старому Вишнівці та навколишніх селах створюються комітети бідноти, а новостворений Вишнівецький ревком очолює житель села Старого Вишнівця Кухта Григорій.

Але і на цей раз радянська влада у Вишнівці проіснувала не довго. Білополяки захоплюють Вишнівець. Починаються масові репресії, встановлюється терористичний грабінницький порядок. Обурене населення відповідає повстанням. Боротьба населення проти польських панів сприяла перемога Червоної Армії на фронті. В кінці травня 1920 року Червона Армія швидкими темпами завойовує Україну. В липні 1920 року легендарна бригада Котовського звільняє Вишнівець від польських окупантів, знову відновлюється робота ревкому та комітетів бідноти. Десятки людей змушені були піти з села Старий Вишнівець в кінну армію Будьонного. Серед них Соколовський Павло Стахович, Зажерей Тимофій Іванович, Ревіцький Микола Микитович, Кухарук Федір Іванович і багато інших. В селах створюються хати-читальні, які стають вогнищами політично-освітньої роботи.

Але і на цей раз радянській владі не вдалось утриматися в Західній Україні. В жовті 1920 року Західна Україна загарбана панською Польщею.

Кращі землі були віддані польським легіонерам – осадникам. Уряд панської Польщі проводить масові репресії. Був схоплений і ув'язнений колишній голова волосного революційного комітету Кухта Григорій.

За часів панування панської Польщі на Вишнівеччині панувало безземелля. З 1650 га орної землі – 840 га належало польським легіонерам-осадникам, коло 300 га – орендарям та місцевим заможним селянам, і менше 300 га – малоземельним селянам, яких нараховувалось біля 600 дворів.

Ще в 1914 році на кошти громадськості села Старий Вишнівець, розпочалось будівництво шкільного приміщення, але в зв'язку з війною будівництво продовжувалось чотири роки.

В цьому приміщенні була відкрита семирічна школа лише в 1927 році. В школі працювало шість вчителів – поляків. Навчання велось польською мовою, «Ієнзик рускі», тобто рідна українська мова, викладалась вчителькою - полячкою на польській мові. Школа давала освіту в обсязі сучасної

початкової школи. В учнів виховувалась покура польським панам, принижувалась національна гідність українців, росіян та євреїв, застосовувались фізичні кари. В зв'язку з тим, що підручники були дорогі, а навчання платне, школу відвідувала лише менша частина дітей шкільного віку, а ті що поступали залишали її в більшості закінчивши тільки 2-3 класи.

Ще за часів польського панування був збудований залізнодорожний вокзал, але колія так і підведена не була, тож це приміщення було використано для школи. Частина дітей ще навчалась у кімнаті контори колгоспу.

До 1939 року в селі Старий Вишнівець не було ні одної людини яка б закінчила, або навчалася в середній школі. До 1987 року діти навчалися у пристосованих приміщеннях.

В даний час в селі побудовано нову школу де працює 30 вчителів, є спортивний і актовий зали, шкільна бібліотека, комп'ютерний клас. Всього у школі навчається 217 дітей. З 2006 року школу перейменовано в загальноосвітню школу I – III ступенів.

До 1926 року в селі не було ніякого медичного ні культурно-освітнього закладу.

Медична допомога була платна і тому недоступна для більшості населення села. У селищі Вишнівець працювало декілька приватних лікарів, які обслуговували і жителів навколишніх сіл і в тому числі село Старий Вишнівець.

В 1926 – 1930 роках в селі була створена читальня «Просвіта». Розташована вона була у сільській хатині, тут було зібрано невелику кількість книг українською мовою. При читальні працювали курси вивчення рідної мови, де з батьками проводилася активна робота по вивченню української мови з дітьми, а батьки вже вчили вдома. Часом члени товариства «Просвіта» збирали дітей по домівках на заняття, але це каралося польською владою. І все-таки, рідко зустрічалися сім'ї, в яких діти не знали рідної мови. З ними готувалися концерти, вертепні дійства.

Зі Львова привозили газети «Народна справа», «Громадський голос». При читальні діяла жіноча рада, яка

організувала курси крою і шиття та вишивання.

Активними представниками просвітницького руху у Старому Вишнівці були: Головатюк Василь, Олійник Дмитро, Буковський Микита, які пізніше були репресовані.

У 1932 році польський уряд на Волині зактив усі читальні «Просвіта».

З приходом радянської влади всіх членів товариства «Просвіта» чекала важка доля, переслідування, каторги, смерть... .

Спогади очевидців у записах Олега Кривокульського.

"Я вчив людей любити Україну"

Постійно нам нагадують тисячі жертв Вишнівеччини та Збаражчини. Земля сказати не може, але людські трагедії пам'ятає. Пам'ятають криниці, ріки і дерева. Заговорили люди, які були очевидцями цих кривавих подій в часи страшного періоду більшовицького поневолення, та документи з грифом «секретно» періоду 1939-1952 років. А саме: про катівні і тюрми, про повстанські схрони, про страшні звірства енкаведистів, про місця масових поховань, куди скидали мертвих, закатованих патріотів.

І земля стогнала, і пам'ять наша мовчала, бо ми не давали слову вийти з уст, не мали як. Не було з нами неньки - України, сиділа ув'язнена за московськими ґратами. А тепер вільна: і слово має волю, і пам'ять нашу а сьогодні наказує, що вже давно пора. Пора сказати всю правду! Правду про закатованих у Кременецькій тюрмі та Вишнівецькій катівні НКВД, правду про 160 похованих наших безіменних земляків на Вишнівецькому польському кладовищі, про тих, кого кати кидали в криниці чи закопували ночами у ярах на всіх околицях нашої рідної землі. По крупинці збирається наша історія, правдива історія цих страшних подій. І ми повинні розказати нашим людям про загиблих героїв, які прийняли мученицьку смерть лише тому, що любили наш край, любили нашу Україну, любили волю і вірили в Бога.

Загляньмо в минуле. Кременецька тюрма. Червень 1941 року. Тепер залишилися тільки сльози та важкі розповіді. Їх багато. Але всі вони між собою схожі неповторними трагедіями того часу. Постарілі сироти замордованих батьків, сестри, брати, друзі та нащадки постійно пам'ятають ці страшні дні, години жахливого липня 1941 року. Але ще більше їх мучить, і не тільки їх, а нас, українців, біль тих, хто не встане, ті жахи, нелюдами пороблені. Що відчували невинні жертви Кременецької тюрми, йдучи на тортури енкаведистів? Адже кожен з них любив життя, кожен з них плекав надію, що виживе, що закінчатся страшні муки, мине їх катівська куля і станеться чудо. В останню мить прийде визволитель. І цю надію роздавлювали гуркотом тракторів. Декілька днів гуділа техніка, щоб не чути було страшного лементу і крику звірячих катувань і вбивств полонених у Кременецькій тюрмі. З Вишнівечини було там багато наших земляків.

А потім раптом все зупинилось. І настав ніжний світанок в іншому вимірі, без болю, без страху. Заговорили закатовані.

«Я Головатюк Василь Олександрович, народився у 1914 році в селі Старий Вишнівець, у сім'ї з середнім достатком. Мої батьки були дуже побожні і грамотні. За Польщі закінчив сім класів і працював вдома на господарстві. Мій батько любив читати біблійну літературу, історичні книжки про козацтво і часто розповідав мені, коли я був малим, про цікаві історичні події, про Вишнівеські замки, про татарські і турецькі набіги на нашу землю, та про поневолення поляками та москалями. Багато розповідав про події 1914 -1922 років, про січових стрільців, які були у нас в селі і як їх розстрілювали більшовики. У мого батька бува гарний голос і він співав у церковному хорі. Моя мама намагалась втілити в мені любов до нашої землі, до України. Багато знала українських народних пісень і віршів. Я виховувався у душі патріотизму до своєї рідної української землі, української мови і нашої церкви.

У 1934 році поступив в товариство «Просвіта» і мені доручили проводити просвітянську роботу серед дітей. Тоді я zorganizував дитячу групу і почав навчати дітей історії України,

поважати нашу літературу, релігію, вчив малювати, проводив підготовку до концертів. Весною 1935 року ми провели першу виставу присвячену Шевченківським дням. Довго готувались, проводили репетиції, діти шили собі одяг, всі вдяглись в національний одяг. У великій столі зроби́ли сцену, завісили кольоровими ряднами, встановили портрет Т. Шевченка. Прийшло багато людей. Діти співали українські пісні, розповідали вірші. Я прочитав вірша «Розрита могила». Всі були задоволені і довго нам аплодували. А наступної неділі, після служби в храмі ми всі разом зазнимкувалися і зробили п'ять групових фотографій. Одну світлину я залишив собі. На ній у верхньому ряду Слюсарчук Марія, Гнітецький Микола, Світковська Катерина, Логвін Талина, Ковальська Марія, Бойка Марія, Філик Євдокія. У середньому ряду: Бодасюк Ольга, Буковська Віра, Головатюк Іван, Гнітецький Андрій, Романовський Борис, Рейтерович Надія. У нижньому ряду: Минзар Катерина, Філик Андрій, Бартошук Ганна, Сікорський Микола, Ковальський Андрій, Швайковська Марія. Я добре пам'ятаю кожне дитя. Як вони старанно вчили текст виступів, були дуже слухняні, дисципліновані, не пропускали репетицій, дуже любили слухати цікаві розповіді про історію України, про Тараса Шевченка, про запорізьких козаків, про любов до рідного краю. Я їм розповідав, що мине трохи часу і ви будете жити у своїй рідній країні, а зараз кругом поляки, які керують нами. Виписував їм львівський дитячий журнал «Дзвіночок». Ми провели багато вистав, готували вертепи. Після приходу більшовиків нам заборонили проводити всі заходи. У 1939 році комуністи викликали мене в свій райком і запитали, що я проводив з дітьми, чого їх навчав. Там ще сидів якийсь офіцер, почав сильно кричати на мене, чому я не вчив їх про Леніна і про Москву. На тому мова закінчилась. А влітку 1940 року розпочались репресії проти наших членів «Просвіти». До мене часто навідувався мій колега з Вишнівця Колачинський Микола (1919 року народження, освіта 7 кл., член «Просвіти», член ОУН. Займався просвітницькою роботою на Вишнівеччині). У нього було багато книг про історію України, про Дмитра

Вишневецького, історія Вишнівця, яка надрукована у Львові в 1896 році. Микола розповів мені, що сексоти почали доносити у Вишневецьке НКВД про діяльність «Просвіти», та кого викликали на допити.

Настав 1941 рік, почались арешти просвітян.

До нашої хати увечері зайшло четверо енкаведистів. Мама зразу зблідла і сіла на крісло. Один з них витяг папір і спитав, хто Головатюк Василь, потім повідомив, що будуть проводити обшук. Прийшли до моєї кімнати, перевернули ліжко, повикидали одяг, порозкидали речі з шафи, де були книги, журнали та газети. Знайшли портрет Т. Шевченка.

- Кто такой на портрете?

- Тарас Шевченко, - відповів я.

- Твой дед или родственник?

- Ні. Це поет, письменник України.

- Ты должен знать только отца Иосифа Виссарионовича и нашего вождя Ленина. Больше никаво не должен знать, хохол, - і конфіскували портрет, де стояла дата 1934 рік. м. Львів. Також вилучили «Кобзар», виданий у 1916 році, журнали «Дзвіночок», книги Чайковського та фотографію, де я з дітьми.

- Пойдешь с нами. Все расскажеш, как родину продавал врагам.

Мене привели у Вишневецьке НКВД і зразу сильно побили. Ніхто нічого не питав. Били, відливали, знову били, лаялись. А вже через п'ять днів мене побитого, голодного, напівроздягненого повезли у відкритій машині в Кременецьку катівню. Там одразу привели на допит, щоб в'яснити, хто був засновником товариства «Просвіта» на Вишнівеччині, хто перебував в організації, які заходи проводились та хто очолював молодіжну структуру просвітян. Переді мною поклали папір та ручку і заставили все описати. Ще поклали фотографію з дітьми, щоб я написав прізвища всіх дітей. Я відповів, що не пам'ятаю. Мене знову сильно побили і повели до камери. Там було багато в'язнів, одні стояли, інші лежали,

бо були в них поламані ребра і знівечене тіло. Я став скраю і припишк, озираючись навкруги.

- Васю, йди до мене, лягай, відпочинь, - прозвучав знайомий голос. Придивившись, я впізнав Женю (Позіховський Євген Романович, 1919 р. н. Закінчив Варшавський технікум механізації та електрифікації, член ОУН, «Просвіти»). Саву (Качан Сава Іванович, 1913 р. н., член ОУН, «Просвіти»). Андрія (Обаль Андрій Петрович, 1919 р. н., член ОУН). Микола (Кулачинський Микола Антонович, 1919 р. н., член ОУН, «Просвіти»). Вони були сильно замучені, але тримались разом. Я підійшов до них.

Мене допитували часто, все хотіли знати, чи готувались просвітяни до збройного повстання, чи мали зброю. Протягом січня – травня 1941 року до нас ще привели Федора (Сарафин Федір Олексійович, 1912 р. н., член ОУН), Олексія (Баран Олексій Гнатович, 1908 р. н.), Миколу (Богуславський Микола, 1914 р. н., член ОУН), Данила (Боценюк Данило Ілліч, 1914 р. н., член ОУН), Івана (Воляннюк Іван Кирилович 1905 р. н.), Миколу (Забрамний, член ОУН, «Просвіти»), Степана (Минзарський Степан Михайлович, 1897 р. н., член ОУН, «Просвіти»), Петра (Чорненький Петро Васильович, 1914 р. н.), «Савур», член ОУН, «Просвіти»), Федю (Чорненький Федір Васильович, 1917 р. н., член ОУН, «Просвіти»), Максима (Чорненький Максим Павлович, 1905 р. н., член «Просвіти»), Олексу (Качан Олександр Степанович, 1914 р. н., член ОУН, «Просвіти»), Василя (Сікорський Василь Микитович, 1894 р. н.), Володю (Кушнірський Володимир Іванович, 1904 р. н., член товариства «Просвіти»), Григорія (Філик Григорій, член ОУН). Всіх їх заарештували за любов до неньки України. За те їх били, допитували, хотіли, щоб вони зрадили. Я бачив їх тяжкі муки. І ці муки відчував на собі. Кожен день, кожну годину, кожну хвилину. Допити, допити і катування. А так хотілося випити холодної води, обмити кров, прикласти до ран прохолодну тканину. Але натомість – постійний крик і удари. Як не кулаком, то палицею чи металевою лінійкою.

- Ты враг народа, ты фашист, ты хотел уничтожить

Советский Союз, сделать восстание – постійно звучало. А що я зрадив? Я проповідував історію України, вчив дітей любити Україну, любити нашу мову, любити Бога, бути порядним і чесним. За що ви мене катуєте? Я нікого не зрадив і не оббрехав.

В кінці червня 1941 року, коли напали німці, енкаведисти страшенно озвіріли. Постійно викликали на допити і тяжко били, виламували руки, ребра, ноги. Багато назад в камеру не поверталось. Постійно на дворі гудів трактор, щоб не було чути тих страшних криків. Мертвих скидали в ями, посипали вапном і присипали землею.

24 червня, майже вночі, мене викликали на допит і повели вниз коридором у підвал. Кругом на стінах та на підлозі кров, було чути жахливі крики в'язнів, а озвіріла охорона швидко виносила мертвих надвір. Я спустився у катівню. Тут було троє, як м'ясники, закривавлені у москальській формі, а четверо в'язнів лежали. Одного я впізнав. Це Коля. На нього страшно було дивитись, він тихо стогнав і язиком водив по губах. Напевно, дуже хотів пити. Мене відразу сильно вдарили заду по плечах. Я відчув сильний біль, почала текти кров. Палка, якою били, мала на собі багато дрібних цвяхів, які роздирали шкіру. Удар за ударом, жахливі болі. Я впав. Один із нелюдів підскочив і почав мені виламувати руки і бити по голові. Страшне відчуття болю і втрата свідомості, чи надовго, не пам'ятаю, то вона знову поверталась, то бачив свою заплакану маму, яка шукала мене і запитувала: де ти, синочку? Катам скоріше було б одразу вбити мене, а вони знущались, мучили, та втомились, перестали бити, відійшовши в сторону. А третій, як м'ясник-вампір, катував Миколу. Він почав впихати йому в тіло якусь металеву трубку з довгими колючками, викликаючи тим страшний біль. Я не хочу вам далі оповідати про ці жахи. Нас обзивали, казали, що таких борців за волю України ніхто пам'ятати не буде, і ніхто не буде про нас знати, як ми будемо помирати в цих катівнях, і де нас закопають. А один почав кричати до мене:

- Ты учил детей, как любить родину. За это мы вас

убиваєм. И эти дети, и их дети, и внуки этих детей нам на кладбище будут носить цветы, нас будут вспоминать как героев, как освободителей от вас. А вас будут вспоминать как врагов, испугаются про вас вспоминать. Мы научим после тебя ваших детей любить другой мир, наш, советский, и любить наш язык, и любить нашего Ленина, а не Бога. А ты подохнешь в адских муках, и никто не вспомнит про тебя. И цветов не принесет тебе, - і на очах порвав фотографію, де я з дітьми. Після цього почав сильно бити ногами, я втратив свідомість. Мене перенесли в інше приміщення, де було багато полонених. Всі скривавлені і стогнали, майже всі були напівживі. Тут були і мої друзі з Вишнівця. Скільки я лежав, не пам'ятаю. Чув, як хтось заходив, щось заносили та виносили, та моя свідомість була в забутті. Коли я відкрив очі, то побачив великі металеві двері і підвал, а кругом – люди. Почала надходити застоюна вода, я не мав сил підняти, бо були у мене поламані ноги, руки та вибите око, Вода йшла швидше і швидше, моє покатоване тіло хотіло води. В одну мить перестало боліти, стало добре і кругом ясно. Я пішов в інший світ, де навкруги світло і доброта, я не став поневоленим, я нікого не зрадив, нікого не продав, не оббрехав. А москаль - енкаведист говорив неправду, мене пам'ятатимуть, і мою світліну, де я з дітьми, москалі не знищили. А до вас всіх звертаюсь: Любіть Україну, як закатовані в Кременецькій тюрмі любили! Слава Україні!»

Так закінчилося коротке життя просвітянина Головатюка Василя Олександровича, але пам'ять про нього буде жити вічно.

Очевидці тих жорстоких подій, які відбувалися в Кременецькій катівні, вижили. Вони в своїх розповідях розкрили реальну картину страшного періоду липня 1941 року:

«Я, Обаль Андрій Петрович, народився в 1919 році в селі Мухавець, у сім'ї з середнім достатком. Закінчив сім класів. Допомігав батькові по господарству. Коли мені минуло вісімнадцять років, поступив в ОУН. Я тоді товаришував з мухавецькими та вишневецькими хлопцями. Кожної неділі ми

проводили зустрічі, на яких обговорювали питання роботи нашої організації. Особисто я добре знав Василя. Ходив на його вистави. Він дуже багато часу віддавав просвітянській роботі з дітьми. Пам'ятаю, як одного разу в 1940 році, на третій день Зелених свят, ми зустрілись коло лісу села Бодаки на збори. Там Василь говорив про Збараські події грудня 1939 року. Як спровокували більшовики на масові арешти людей з навколишніх сіл. Там були заарештовані і вишнівчани. Він застерігав, щоб ми не робили тих помилок. Говорив гарно і просто. Був відданий роботі, чесний, порядний і великий патріот.

Добре пам'ятаю, як побачив його на початку лютого 1941 року у тюрмі. Сильно побитий, на лобі велика рана, плечі і груди в синцях та ранах, кульгав і кашляв. Чи від простуди, чи від ударів. Але був впевнений в собі і непохитний. Не падав духом і доводив, що він ні в чому не винен. Що його арештували не по закону і його повинні випустити. Я його переконував, що ми всі невинні, і нас тримають тільки за те, що ми народились українцями і розмовляємо українською. Його часто викликали на допити і сильно били. Часто два охоронці волокли його в камеру, бо він не міг йти, і кидали на підлогу скривавленого, без свідомості. Він розповідав, що в нього вимагали інформацій про те, хто саме навчав дітей і молодь бойових прийомів самооборони, де вони займались і хто ходив на ці заняття. А він постійно відповідав енкаведистам, що нічого не знає. Енкаведисти хотіли від нього взнати, хто у 1939 році у Вишнівці організував молодіжний вишкіл юнаків. Їх було більше тридцяти, вони мали дерев'яну зброю і проводили бойові ігри. Марширували, бігали та постійно займались воєнною підготовкою. А вчив їх Слюсарчук Андрій Петрович з Мухавця. Василь часто зустрічався з Андрієм, давав йому читати книги.

Ми сиділи з ним в одній камері, і він часто розказував, що хотів бути вчителем. Як прийшли перші совіти, то він звернувся до них, щоб його послали на курси вчителів, та йому відмовили:

- Мы сами научим, ты ведь не понимаешь нашего языка, ты ведь не знаешь, кто такой Ленин, какой из тебя будет учитель?!

А він вмів дітям прищеплювати любов до України, знав, як навчити їх любити Україну.

У тюрмі ми сильно голодували. Вранці та на обід давали юшку з відсівом та з відходами оселедців, а на вечерю щось липке. Потім дуже хотілося пити, а води завжди було обмаль. Після такої їжі були сильні болі, їжу підносили під віконечко, і кожен повинен підійти і взяти. Хто був на допиті, то їжі не отримував. Але і після допиту не було сили піднятися і взяти тарілку. Так що завжди половина арештованих не харчувалися. Василь постійно брав їжу і просив хворих, щоб їли, завжди ділився останнім кусочком хліба, але хіба було до їжі? Дехто вже сидів до року. На вигляд були сильно схудлі і безсилі. Воду давали пити застоюну, несвіжу. В камеру приносили великий чан, сорок літрів на цілий день, а в камері було нас з п'ятдесят. Так вип'ють до обіду, і води до вечора більше не дають. Енкаведисти говорили, що ми «на казьоних харчах товстіємо та дудлімо воду, как водку». Вася завжди підносив воду тяжкохворим, протирав рани, обмивав. Був дуже добрим.

Коли напали німці, більшовики ще більше озвіріли: почали розстрілювати в'язнів, катували вдень і вночі. Однієї ночі від нас забрали Василя і Миколу. Більше я їх не бачив. А 26 червня, коли почало світати, до нас постукали в двері і сказали, щоб ми тікали, бо охорони вже нема. Ми довго мучились, зуміли вивалити двері і розбіглися. Я три ночі добирався до Мухавця і на четвертий день прийшов вночі додому. Очевидці розповідали, що багатьох після катувань кинули в підвал і затопили. Серед них були Василь і Микола. Де вбивали наших вишнівчан, не знаю».

Мовою оригіналу.

«Зам. Начальника тюремного управління НКВД УССР полковник (Демехин).

В тюрьме г. Кременец содержалось 350 заключенных. 26.07.1941 года по распоряжению нач. горотдела НКВД

тюрма была оставлена. При возвращении в тюрьму был обнаружен побег 191 заключенного. Оставшиеся заключенные были вывезенные в Златоуст».

На початку червня 1941 року в тюрмі було коло 600 в'язнів. Коли почалася війна, багато їх енкаведисти закатували.

Газета «Краковський вісник», № 171 за 7 серпня 1941 р.

«Більшовики не поминули Крем'янця. Замордували червоні кати 1500 українців. Серед замордованих було 8 священників та Владика Симон. Звироднілі енкаведисти обсмалили єпископові бороду, відірвали п'яти, ніс та язик, викололи очі. Триденні розшуки за тілом Владики після приходу німців до Крем'янця не мали успіху».

Є дуже багато матеріалів, спогадів про жорстокі події того жахливого часу. 1500 в'язнів Кременецької катівні були по зв'язочу вбиті у 1939-1941 роках. Серед них більше сотні людей з Вишнівечини. Це наша історія. Ми повинні про це пам'ятати.

Понад 70 жителів села Старий Вишнівець, борців за волю України, занесено в Книгу Пам'яті Збараського району «Реабілітовані історією».*

Вересневий день 1939 року настав для жителів Старого Вишнівця як і для всієї Західної України. Червона Армія «визволила» міста і села Західної України від гніту польських панів. І відповідно рішенню Народних зборів трудящих Західної України землі наші були возз'єднанні в єдиній Українській Радянській Соціалістичній Республіці. Для селян це було нове ярмо і нове поневолення. Адже і далися взнаки, хоч не сильно, роки голодомору на Україні, так зване «розкуркулювання», політичні переслідування, вивезення в Сибір.

В цей час почали організовувались колгоспи, де селян насильно об'єднували в колективне господарство, забирали з дворів останню худобу і будинки, і так за таким рішенням загальних зборів селян Старого Вишнівця на території села в

---

* Реабілітовані історією. - Тернопіль: Збруч, 2006. – С. 509 -520.

1948 році було організовано перший колгосп імені Жданова. Першим його головою був обраний Гороховський Іван, Сікорський Павло Данилович. Головою сільської ради - Зуб'юк Григорій Максимович. При важкій непосильній праці в колгоспі, за мізерну плату (трудодні) почало налагоджуватись хоч яке, але мирне життя. Потрібно було відробити 120 трудоднів, то рік зараховувався, якщо даної кількості трудоднів не вироблено то рік не було зараховано до трудового стажу, нараховувались за це податки, навіть відбирались присадибні ділянки. «Сім день на оден – тоді буде трудодень» - так з нашим дотепним українським гумором оцінювали колгоспники свої заробітки.

1950 рік відбулась повністю колективізація. Голова - Бодасюк Василь Миколайович – колгосп «300–річчя возз'єднання».

1952 рік – об'єднались в один колгосп з селом Федьківці. 60 – 70 роки – колгосп перейменовано і назва його стає «Горинь». Головами в ті часи були Ханенко, Горошко, Палтус. На цей час в колгоспі нараховувалось понад тисячу гектарів орної землі яка оброблялась технікою, було в селі на той час 12 комбайнів, трактори і інші сільськогосподарські машини.

При важкій непосильній праці в колгоспі, за мізерну плату (трудодні) почало налагоджуватись хоч яке, але мирне життя.

В ці часи в селі почала працювати семирічна школа, навчання стало обов'язковим і безплатним. Організовувалось навчання неписьменних громадян, було відкрито медичний пункт, клуб і бібліотеку.

Та 22 червня 1941 року німецькі фашисти, віроломно, без оголошення війни напали на Радянський Союз до складу якого і входила Радянська Україна.

Зразу ж після приходу німецькі фашисти розстрілювали мирних жителів, насильством, жорстоким терором німці почали встановлювати «новий порядок». Школи закрили, медичного обслуговування ніякого, військовозобов'язаних призвано на фронт, а молодь відправлялась на примусову

каторжну роботу в гітлерівську Німеччину.

Та ні жорстокий терор ні розстріл не залякали наш народ. Чоловіки були призвані на фронт, а жінки поклали на себе непосильну працю, догляд сільського господарства, дітей.

Майже всі військовозобов'язані пішли на фронт. Багато з них віддали своє життя за перемогу над фашизмом. Зразки мужності і героїства показали на фронті наші односельчани Логвин Олексій Прохорович, Процюк Степан Михайлович і багато інших.

В березневий день 1944 року прийшов день визволення, але село недорахувалось багатьох жителів, вдовами лишились жінки, осиротіли діти, адже 59 односельчан не повернулись з війни, а саме: Албанський Юліан Федорович, 1910 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 24. 04. 1945 р. Похований в с. Ной, Німеччина; Буковський Леонід Максимович, 1915 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у жовтні 1944 р.; Буковський Петро Григорович, 1918 р. н. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у червні 1944 р.; Бурковський Олександр Онуфрійович, 1922 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у 1945 р. поблизу м. Білосток, Польща; Вовк Константин Микитович, 1926 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у травні 1944 р.; Головатюк Іван Федорович, 1925 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 27. 02. 1945 р. Похований в місц. Ольшовкен, Східна Прусія; Горохівський Микола Степанович, 1923 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув в бою 07. 02. 1945 р. Похований в с. Лінде, Польща; Гродський Дмитро Леонтійович, 1921 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 18. 02. 1945 р.; Дземінський Іван Павлович, 1914 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у червні 1944 року; Долина Трохим Микитович, 1909 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 02. 04. 1945 р. Похований у м. Єлагва, Латвія; Долінський Андрій Антонович, 1903 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у травні 1945 р.; Долінський Степан Якович, 1912 р. н.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 15. 09. 1944 р. Похований с. Звартава, Валкський р-н, Латвія; Дячук Андрій Антонович, 1925 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 24. 11. 1944 р. Похований /у с. Берзе, Добельський р-н, Латвія; Жила Павло Іванович, 1908 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у 1944 р.; Званецький Іван Петрович, 1912 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома; Званецький Олексій Петрович, 1906 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у 1944р.; Зеленевиц Феодосій Олексійович, 1912 р. н. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у червні 1941 р.; Зуб'юк Андрій Михайлович, 1913 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 27. 02. 1945 р. Похований у м. Роєць, Польща; Зуб'юк Петро Іванович, 1910 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 10. 05. 1945 р. Похований у м. Решберптув, Польща; Зуб'юк Пилип Іванович, 1903 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома; Зуб'юк Трохим Васильович, 1924 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 13. 04. 1945 р. Похований у с. Нестренен, Східна Прусія; Каменцов Олександр Ілліч, 1914 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома; Камінський Олексій Васильович, 1913 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 23. 09. 1944 р. Краківське воєводство, Польща; Карпець Лаврентій Федорович, 1911 р. н. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Подальша доля невідома; Качан Петро Лукич, 193 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 18. 02. 1945 р. Похований х. Карклі, Латвія; Ковтун Олександр Олексійович, 1922 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 22. 08. 1944 р. Похований у с. Люллемяе, Валгаський р-н, Естонія; Козубський Євген Якимович, 1917 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 р.; Козубський Олександр Денисович, 1923 р. н. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у жовтні 1944 р.; Кухта Антон Іванович, 1901 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 27. 07. 1944 р. Похований с. Поротьково, Вітебська

обл. Беларусь; Кухта Федір Лаврентійович, 1910 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 27. 07. 1944 р. Пропав безвісти 30. 07. 1944 р. «Похований с. Поротьково, Вітебська обл. Беларусь; Кухта Яків Васильович, Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 15. 01. 1945 р. Похований м. Яловець, Польща; Левенець Леонтій Миколайович, 1907 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 06. 10. 1944 р. Похований с-ще Сутажі, військ. кладовище, Огрський р-н, Латвія; Маслюк Сергій Петрович, 1909 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 22. 10. 1945 р. Похований м. Москва, Росія; Мечик Іван Іванович, 1905 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома; Мечик Наум Іванович, 1924 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у вересні 1944 р. в Естонії; Миронюк Степан Григорович, 1904 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 29. 09. 1944 р. Похований с. Яунспрксте, Латвія; Процюк Тимофій Іванович, 1921 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 03. 03. 1945 р. Похований м. Ресту, Польща; Ревіцький Лука Йосипович, 1910 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 16. 08. 1944 р. у Латвії; Рудницький Григорій Купріянович, 1906 р. н. Мобілізований у 1944 р. Пропав безвісти у 1944 р.; Свінтковський Василь Іванович, 1912р. н. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у 1941 р.; Свінтковський Леонтій Григорович, 1920 р. н. Мобілізований у 1944 р.н. Рядовий. Загинув у бою 09.10. 1944 р. Похований в с. Саласпілс, Ризький район, Латвія; Сікорський Гнат Прокопович, 1909 р. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у вересні 1944 р.; Сікорський Мефодій Миколайович, 1922 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 16.08.1944 р.у Латвії; Складанюк Теофіл Іванович, 1906 р. н. Мобілізований у 1941р. Рядовий. Пропав безвісти у 1945 р.; Слободенюк Василь Андрійович, 1907 р. н. Мобілізований у 1944 р. Пропав безвісти у 1944 р.; Тивонюк Василь Андрійович, 1922 р. н. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 18. 02. 1945 р. Похова-ний у м. Рацибуж, Польща; Тивонюк

Тимофій Андрійович, 1916 р. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 24.01.1945 р. Похован. м. Озерськ, Калінінградська обл. Росія; Удлер Ноях Уртійович, єврей. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув у бою 07. 09. 1941 р. Похований село Атьохівка, Конотопський р-н, Сумська обл. Україна; Філик Василь Антонович. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 04. 11.1944 р. у Східній Пруссії; Філик Іван Макарович, 1902 р.н. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Пропав безвісти у 1944 р.; Філик Микола Гнатович, 1907 р. н. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Пропав безвісти у 1945 р.; Філик Федір Дмитрович, 1910 р. н. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Пропав безвісти у 1944 р.; Філик Федір Петрович, 1926 р. н. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Помер від ран 28.12.1944 р. Похований у м. Лаваш-Берень, Угорщина; Хомицький Євстахій Данилович, 1906 р. н. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Загинув у бою 28.12. 1944 р. Похований с. Орослань, Угорщина; Чорненький Олексій Йосипович, 1908 р. н. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Загинув у бою 22.08. 1944 р. Похований с. Люлле, Валгаський р-н, Естонія; Чорненький Василь Андрійович, 1910 р. н. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Помер від ран 09.10.1944 р. Похований м. Сигулда, Ризький р-н, Латвія; Чорненький Данило Андрійович, 1901р. н. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Загинув у бою 03. 08.1944 р. Похований військове кладовище «Отгес Мужа», Алуксненський р-н, Латвія; Шаповал Микола Миколайович. Мобілізований у 1944 році. Рядовий. Пропав безвісти 07.01.1943 р.; Шушкевич Василь Якович, 1926 р. н. Мобілізований у 1944 році. Єфрейтор. Пропав безвісти 14.01.1945 р. у Люблінському воєводстві, Польща.*

Вічна їм пам'ять.

---

* Книга Пам'яті України. Терноп. обл.: У Зт.-Львів: Каменяр. 1995.- С. 749 – 755.

Після перемоги в другій світовій війні селяни стали на мирну відбудову села, знищеного під час війни народного господарства. В селі знову організовується колгосп імені Жданова. Першим, після війни, головою колгоспу обрано Гороховського Івана Федоровича. Тяжкою непосильною і самовідданою працею трудівників села відбудовувалось колгоспне господарство.

В цей час в селі працювала Державна сортовипробувальна дільниця яка дає зразки вирощування високих врожайів зернових і технічних культур. Випробовувалось насіння високоврожайних сортів картоплі, гречки, жита і пшениці, які передавались в сусідні колгоспи «Правда» і інші і разом з тим передаються рекомендації по оргтехніці вирощування цих культур. Завідувачем сортодільниці в цей час був Савків Микола, агроном Логвин Пилип Григорович, Максимчук Ігор Іванович. Працювали в даній сортодільниці переважно підлітки. Але уже в 70-х роках дана сортодільниця була розформована.

2000 рік – в колгоспі імені Крупської (голова колгоспу Лук'янець В. І.) створено цех по випуску мінеральної води, де директором працює Буковський Василь Михайлович. Адже на території сільської ради є джерело, в якому вода має мінеральні властивості. Перша назва води «Росинка», друга «Вишнівецька». В даному цеху працює сім робітників, джерело знаходиться на території села Кинахівці. Валовий випуск води в середньому щомісячно становить 80 -100 тисяч пляшок газованої води, яка поступає в торгіву мережу. За якістю води слідує лаборант Валентина Білоус. Кращі виробничники водогону: Ольга Дячина, Оксана Кошак, Марія Твардовська, Юлія Венгринович, Євгенія Кухарук, Алла Левенець, Антоніна Кравець.

1995 рік – колгосп припинив своє існування, землі та бухгалтерські книги передано в користування сільської ради.

1968 рік, серпень – у селі Старий Вишнівець було засновано першу біолабораторію, а в 1970 році з Москви надійшов наказ про будівництво біологічної фабрики захисту

рослин, яку в народі називали «мухи». Приміщення біфабрики були розташовані обабіч дороги Тернопіль - Кременець

Методами біологічного захисту рослин у світі займаються уже давно. Ці проблеми були актуальними і для радянського сільського господарства, на їх вирішенням у Києві працював інститут захисту рослин. Саме працівники цього інституту подали ідею про створення виробничих філій в областях і районах республіки. Таких підприємств на теренах Радянського Союзу нараховувалось небагато. Два з них розташовувались на Україні. У місті Нова Одеса Миколаївської області та в селі Старий Вишнівець на Тернопільщині.

В природі існує така комаха як трихограма, самка якої в процесі боротьби за існування шукає яйця шкідників і відкладає там свої яйця. Згодом личинки трихограми поїдають вміст яєць шкідника. Комаха не шкодить ні людині, яка її буде вносити, ні рослині. А коштує вп'ятеро дешевше, ніж хімічні препарати. Є два види трихограми – бура (застосовують проти совок, капустяного білана, листокруток) і жовта (проти яблуневої плодожерки, вогнівок).

Процес вирощування цих комах на основі ячменю проходив жваво. На Старовишнівецькій біофабриці вперше для промислового тиражування природної популяції трихограми та її природного утримання були використані яйця сито трого (зернової молі), які відбиралися спецпристоями і вносилися в зернові.

Діяло три великі автоматичні лінії з виробництва захищеного зерна. Кожна лінія мала десять боксів, в яких знаходилися алюмінієві касети, де дозрівало «заражене» трихограмою зерно. Колись не знали отрутохімікатів і намагались застосовувати природні метод и боротьби із шкідниками. Літаком розсівали комах над полями і тоді колгоспні господарства збирали стовідсоткові урожаї.

Старовишнівецька біофабрика забезпечувала зразками своєї продукції колективні господарства Тернопільської та інших областей, а її директор Микола Головка налагодив ділові та наукові контакти із закупівельниками із міст Калуша,

Шепетівки, Корця, Івано-Франківська. З Івано-Франківщини привезли каліфорнійських черв'яків, що робили в закритих парниках з будь-якого матеріалу гумус. Пізніше розпочали виготовлення триходерміну – препарату, що знешкоджував землю і стимулював ріст (його брали для використання тепличні господарства), бактеродециду - спеціального препарату для боротьби з гризунами який був не шкідливий для інших тварин і людей. Але розвал Радянського Союзу спричинив втрату постійних ринків збуту продукції, і тому виробничі лабораторії закрили. Були спроби комерційного продажу препаратів, але в дев'яностих люди не особливо цікавилися такими речами, що остаточно «добило» фабрику.

Нині на цих територіях ремонтують автівки, а раніше тут випускали унікальну продукцію – біопрепарати, які знищували шкідників сільськогосподарських культур, і в той же час були абсолютно не шкідливими для людини та й значно дешевшими, ніж «хімія». Про що розповіла колишній агроном біофабрики Єлизавета Хлібороб.*

1966 – 1967 по Старовишнівецькій сільській раді було закінчено повну електрифікацію сіл: Старий Вишнівець, Федьківці, Кинахівці.

1967 рік – радіофіковані всі села.

1967 рік – відкрито колгоспний дитячий садок, в окремому приміщенні з кухнею, їдальнею та ігровими кімнатами, обладнано дитячий ігровий майданчик.

1967 рік – розпочато будівництво школи, в якій сьогодні навчаються діти жителів сіл, що належать до сільської ради Старого Вишнівця.

1970 рік - побудовано продовольчий магазин з центральним опаленням.

На даний час в селі є чотири магазини з продовольчими та промисловими групами товару. Підприємці Дідик О. М., Дроботюк, Борсук М. В., Дзюба В. В.

---

* Левенець В. Біофабрика у Старому Вишнівці розробляла унікальні препарати // Народне слово.- 2009.- С. 2.

Із села Старий Вишівець вийшло в світ багато талановитих людей які є гордістю не тільки села, але й району, області і України, які досягли високої мети у житті, стали відомими, заслуженими, які своїм життям, творчістю, внеском у скарбницю української світової науки, культури, прославили землю, де народилися, а саме:

. **Борисевич Микола Костянтинович** – професор, доктор економічних наук, заступник директора Нацбанку Росії, Оренбургська область. Народився в селі Старий Вишівець.

. **Дроботюк Борис**, 1941 року народження - художник, член Спілки художників України, працює в галузі станкової графіки та екслібрису. Його акварелі зберігаються в Збаразькому Національному заповіднику «Замки Тернопілля».

. **Майструк Віктор Якович**, народився 14 серпня 1958 року – композитор, виконавець пісень, продюсер, дипломант фестивалю «Червона рута», «Тарас Бульба».

. **Маслюк Віталій Петрович** – вчений, професор, доктор Філологічних наук, завідувач кафедри Львівського університету Івана Франка.

Народився Віталій Петрович Маслюк 4 травня 1920 року у духовно-багатій багатодітній сім'ї парафіяльного священника села Старий Вишівець. Після закінчення Старовишнівської і Вишневецької шкіл він навчався у Кременецькому ліцеї. До війни працює вчителем Вербовецької школи на Ланівеччині. Під час другої світової війни – воював, був двічі пораненим. Нагороджений медаллю «За відвагу», Орденом Вітчизняної війни I ступеня.

Після війни закінчив Львівський університет, працював спочатку вчителем, потім директором школи на Рівненщині. В 60-х роках стає викладачем Львівського університету, захищає кандидатську а потім докторську дисертації з теорії літератури.

Вже із студентських років він почав перекладати із латинської і давньогрецької літератури. Дякуючи його праці, український читач має змогу познайомитися із творами Лукіана, Піпінія Стація, Архілоха, Гіппонахта, Талліна, Тіртея, Солона, Феогніда, Анакреона, Аніта, Еріна, Діоспоріда та ін. Крім того, він перекладав також Гомера, Фуکیدіда, Плутарха, Солона, Аристотеля, Лонга, Вергілія, Овідія.

Із початком роботи в університеті В. Маслюк почав працювати над українською латиномовною поезією і теорією літератури та зробив доступними українському читачеві поезію латиномовних українських поетів XVI-XIX століть, в тому числі і віршів Г. Сковороди. Переклади Віталія Маслюка друкували часописи «Всесвіт», «Дніпро», «Жовтень», «Київ», науковий збірник «Іноземна філологія» («Питання класичної філології»).

Для забезпечення навчального процесу з давньогрецької та латинської мов В. Маслюк видав низку підручників та навчально-методичних посібників.

Помер Віталій Петрович Маслюк 17 лютого 2005 року і похований на цвинтарі Зимній Воді у Львові.

. **Міхевич Іван Павлович**, 1929 року народження – народився в селі Старий Вишівець, освіту здобував у місцевій школі, освіту з гуманітарних питань доповнив самоучкою впродовж багатьох років. Працював різноробочим на багатьох підприємствах. Маючи хист до малювання, малював ікони та композиції для церков, а також малював церкви.

Вірші почав писати з 1950 року. До 1972 року написав 378 поезій, переважно політичного змісту. «Одного разу в хату завітали кагебісти з обшуком, вірші вдалося покласти в грубку під жарючі вугілля. Згоріли. Інакше був би спалений сам» - згадує Іван Павлович.

У 1999 році вийшла перша збірка «Моє сивокриле життя», в яку увійшли деякі із спалених поезій, відновлених по пам'яті.

В даний час проживає у смт. Вишівець, поет, автор

багатьох поетичних збірок, зокрема поезій про Вишівець, про рідний край, його відродження.

. **Шушкевич Михайло Якович** - полковник у відставці, «Почесний працівник Міністерства будівництва підприємств нафтової і газової промисловості», письменник, голова літературного об'єднання «Рідне слово», автор збірок «Неподільна любов» (2002), «Цілющі джерела» (2003), «Сад цвіте» (2005).

Народився 14 червня 1940 року у селі Старий Вишівець, Вишневецького (нині Збараського) району, Тернопільської області. Навчався у Старовишнівецькій семирічній та Вишнівецькій середній школах.

В 1959 році був призваний у Армію і після строкової служби навчався у Тюменському училищі зв'язку, яке закінчив з відзнакою, де і присвоєно звання лейтенанта, працював навчальній дивізії в селищі Десна Чернігівської області.

В 1969 році був зарахований у Військову академію тилу і транспорту на факультет військових сполучень, закінчив навчання у 1973 році за спеціальністю будівництво і реконструкція мостів на автомобільних дорогах. Службу проходив в місті Мукачево. Займав високі військові посади, - заступник командира дорожньо-будівельного батальйону, командир дорожньо-будівельного батальйону. В грудні 1980 року дорожньо-будівельна бригада (4280 чоловік) була передислокована у Тюменську область на будівництво об'єктів нафто-газового комплексу Західного Сибіру. З 1983 року був призначений начальником військового відділу Міністерства будівництва підприємств нафтової і газової промисловості.

Нагороджений двома орденами і дванадцятьма медалями. у 1989 році присвоєно звання «Почесний працівник Міністерства будівництва підприємств нафтової і газової промисловості». Все своє життя не пориває з рідним краєм, пише вірші в яких оспівує рідний край і спогади про рідний край, село, рідну неньку, матір –Україну.

Річка Горинь тихо, плавно
В'ється змійкою в долині.
Ця краса, напрочуд славна,
В споминах моїх донині.
Розпустили над водою
Верби довгі віти-коси,
А на луках із росою
Розстелилися покоси.
На ставки дивитись любо –
Мов кришталь яскраво-чисті
Перекинулося небо
І застигло урочисто.
Сплять тумани над водою,
Вітерець теплом подихав.
Очерет із осокою
Перешіптуються тихо.
На горбочку біля гаю
Притулилася хатина.
У зеленому розмаю
Червоніє горобина.
І розкішний кущ калини
Над криницею схилився –
Мені любі ці картини,
З мого бідного дитинства...
І моє дитинство й юність
Пролетіли швидкоплинно.
Берегти ж я буду вічність
Пам'ять про гніздо родинне.

23. 09. 2000 р.

* * *

Використано: архівні матеріали, спогади очевидців,
старожилів села, краснзнавчі матеріали.